

FLOCEL SABATÉ*

EL CORT A CATALUNYA

ABSTRAT

The "cort" ("curia") was a local judicial magistrature, whose existence was documented from around the beginning of the 12th century to the 14th century in the principal towns under the jurisdiction of counts and which were repopulated with the expansion of the Catalan counties between the 9th and the 12th centuries. It was affected by feudalisation and urban development at the same time as it reflected the balance of power between the monarchy and the emerging municipal power. It adopted Roman forms but it disappeared between the end of the 13th century and the 14th century as a result of the implantation of the "batlles" ("baiulus") and "veguers" ("vicarius").

El cort és una magistratura judicial local documentada des del tombant del segle XI al XII amb un caire representatiu comtal pròpia dels indrets repoblats tant sota domini del titular de Barcelona com de l'urgellenc, la qual es veurà afectada per la feudalització, pel desenvolupament urbà i per l'aplicació de fórmules romanistes, alhora que aviat serà espill de les relacions entre el poder municipal i la corona fins haver d'integrar-se, a partir del pas del segle XIII al XIV, en les institucions jurisdiccionals batliars i vicarials. Malgrat la seva arrelada presència, la historiografia sols n'ha apuntat determinats trets destacats gràcies a notoris treballs aïllats fruit, bàsicament, de l'esforç de Klüpfel¹ i Lalinde², cosa que no ha impedit les evidents i excessives dificultats actuals en la comprensió de la institució i el seu desen-

Professor titular d'Història Medieval de la Universitat de Lleida

1. L. KLÜPFEL, *El règim de la monarquia catalano-aragonesa a finals del segle XIII*, "Revista Jurídica de Catalunya", XXXV-XXXVI (Barcelona 1929-1930), pàgs. 307-308.

2. Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterrànea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 (Barcelona, 1967), pàgs. 169-299.

volupament³. Potser, doncs, és bo de contribuir a l'homenatge al Dr. Manuel Riu amb l'atenció posada en el cort, malgrat que la limitació d'espai disponible obliga a reduir l'aportació a l'esbós dels eixos articuladors de la figura i la seva evolució⁴.

1.-ORIGEN I ESTABLIMENT

La figura del cort es documenta en el tombant vers el segle XII i es mostra afermada al llarg d'aquesta centúria en les poblacions dotades de posició rectora ubicades en las zones ocupades durant els segles XI i XII tant pel comtat d'Urgell com pel de Barcelona, així com en llocs repoblats en aquests en el segle X, incloent fins i tot centres envigorits en l'empenta cohesionadora del segle IX⁵. És l'àmbit territorial que ha estat sargit de castells termenats i quadres⁶, tot moldejant progressivament el model d'espai feudal, on la xarxa castral que embolcalla la població assoleix un apamament tan arranat que ratlla el paroxisme⁷. Al mateix temps, i des del primer moment, alguns d'aquests nuclis gaudeixen d'una empenta de creixent capitalitat regional i d'emergent cohesió interna⁸, essent aquests indrets els que adop-ten la figura del cort, de plena titularitat comtal.

3. No hi ha millor paradigma que la confusa incapacitat de distingir entre el cort i la cùria judicial recentment evidenciada per la historiografia local davant d'un dels casos més emblemàtics, el de Lleida (Cf. Joan J. BUSQUETA, *Traducció*, "Els Costums de Lleida", Ajuntament de Lleida, Lleida, sense data, pàgs. 117-157).

4. Com en altres publicacions similars, també ha calgut sacrificar l'aparell crític, que es redueix a les citacions concretes. En aquests casos les referències arxivístiques s'adeqüen a les següents abreviatures: AAC, Arxiu Arxiprestal de Calaf; ACA, Arxiu de la Corona d'Aragó; ACB, Arxiu Capitular de Barcelona; ACL, Arxiu Capitular de Lleida; AHA, Arxiu Històric de l'Arboç; AHCB, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; AHCC, Arxiu Històric Comarcal de Cervera; AHCM, Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa; AHCO, Arxiu Històric Comarcal d'Olot; AHCT, Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga; AHS, Arxiu Històric de Sabadell; AHT, Arxiu Històric de Terrassa; APL, Arxiu de la Paeria de Lleida; APPR, Arxiu Parroquial de Prats de Rei.

5. Flocel SABATÉ, *L'expansió territorial de Catalunya (segles IX-XII): Conquesta o repoblació?*, Edicions de la Universitat de Lleida, Lleida, 1996, pàgs. 68-92.

6. Flocel SABATÉ, *La castralització de l'espai en l'estructuració d'un territori conquerit (Urgell, Pla d'Urgell, Garrigues i Segrià)*, "Urtx", 11 (Tàrraga, 1998), pàgs. 8-40.

7. Flocel SABATÉ, *La marca en els comtats de l'any mil*, "Plecs d'història local", 65 ["L'Avenç", 208 (Barcelona, novembre 1996)], pàg. 39.

8. El sorgiment d'aquests "llocs centrals" adapta la mateixa dinàmica experimentada en les terres interiors, tal com ja he advertit (Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya Medieval*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1997, pàgs. 23-26) i hi concorden treballs més recents (Víctor FARIAS, *Las "vilas" de la región catalana en los siglos XI-XIV. Propuestas para el estudio del hecho urbano medieval*, "Les sociétés méridionales à l'âge féodal (Espagne, Italie et sud de la France Xe-XIIIe s.). Hommage à Pierre Bonnassie", CNRS - Université de Toulouse-Le Mirail, Toulouse, 1999, pàgs. 185-189).

Aquest delegat del comte no falta en les poblacions emergides amb sentit preminent des de la sortida del segle X fins al XII tant al comtat d'Urgell -Àger, Agramunt, Linyola, Castelló de Farfanya, Albesa⁹- com als dominis barcelonesos -Prats de Segarra, Cervera, Tàrraga, Lleida¹⁰-, afegint-hi els centres rectors sorgits de l'endrecament de les terres noves en aquesta centúria -Vilafranca del Penedès, l'Arboç, Montblanc¹¹-, i també les poblacions d'identiques característiques envigorides per la cohesió dels comtats de Barcelona i Manresa al segle IX¹², és a dir, Terrassa, Moià i Manresa¹³. Diferentment, les vies específiques i complexes d'incorporació territorial de Ponts al segle XI i de Balaguer al XII expliquen que, malgrat el pes d'aquests indrets, la figura no hi arrela i la representació institucional es canalitza mitjançant uns altres oficials¹⁴.

La posició del cort en els nuclis nous que emergeixen amb sentit de capitalitat evidencia la voluntat comtal de no restar al marge de la coetània dinàmica de creixement. La xarxa castral havia donat lloc, en el primer moment, a les famílies vicarials i després a les corrues de castlans, amb una tasca centrada en la defensa i teòrica cura del castell amb la corresponent recepció d'exaccions i percepcions¹⁵, posant en evidència la inicial manca d'una delegació comtal que participi en els conflictes i regulacions propis de l'emergència dels nuclis rectors.

El cort cobreix aquesta funció just en un segle XII identificat amb una dinàmica de concentració de població, d'enfortiment dels nuclis urbans i d'envigoriment de les respectives cúpules locals¹⁶. Atent a l'empenta del corresponent indret,

9. Flocel SABATÉ, *Organització administrativa i territorial del comtat d'Urgell*, "El comtat d'Urgell", Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1995, pàg. 60.

10. Respectivament: Flocel SABATÉ, *Anoia. Marc Històric*, "Catalunya Romànica", XIX, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1992, pàgs. 320-322; Flocel SABATÉ, *L'organització territorial i jurisdiccional*, "Catalunya Romànica", XXIV, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, pàg. 323; Flocel SABATÉ, *La castralització de l'espai en l'estructuració d'un territori conquerit (Urgell, Pla d'Urgell, Garrigues i Segrià)*, "Urtx", 11 (Tàrraga, 1998), pàgs. 11-12; Flocel SABATÉ, *Territori i Jurisdicció*, "Catalunya Romànica", XXIV, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, pàgs. 66-67.

11. Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya Medieval*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1997, pàg. 138.

12. Flocel SABATÉ, *L'expansió territorial de Catalunya (segles IX-XII): Conquesta o repoblació?*, Edicions de la Universitat de Lleida, Lleida, 1996, pàgs. 65-68.

13. Flocel SABATÉ, *Vegueries i sotsvegueries de Catalunya*, Pagès editors - Institut d'Estudis Catalans, Lleida-Barcelona (en premsa).

14. Flocel SABATÉ, *Organització administrativa i territorial del comtat d'Urgell*, "El comtat d'Urgell", Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1995, pàg. 65.

15. Flocel SABATÉ, *Les castlanies i la comissió de 1328*, "Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval", Manuel Sánchez (comp.), CSIC, Barcelona, 1993, pàgs. 180-201.

16. Flocel SABATÉ, *Ejes vertebradores de la oligarquía urbana en Cataluña*, "Revista d'Història Medieval", 9 (València, 1998), pàgs. 133-148.

el cort no desenvolupa una representativitat districtual, alhora que, inevitablement, la titularitat comtal que ostenta s'empelta del dinamisme local que està avançant vers la pròpia cohesió i l'assoliment d'elevades cotes d'introspecció, de la mà del grup dirigent del qual procedeix socialment el mateix cort. Aquest no ve a substituir, inicialment, un exercici judicial territorial que ja s'hi efectua tant en àmbits laics com eclesiàstics¹⁷ mitjançant les fórmules prèvies a la recepció del dret comú - amb els jutges acompanyant els *idoneis viris* del segle XI i els prohoms del XII¹⁸ - sinó a assumir una presència de l'autoritat comtal en el context propi d'un nucli emergent. El desenvolupament dels diferents indrets defineix per al cort la resolució de les tensions d'una col·lectivitat cada cop més cohesionada i necessitada d'ordenaments que ella mateixa s'atorgarà. Com diu el comte d'Urgell a Agramunt el 1163, *omnes vero iniurias vel malefacta quae fuerint inter habitatores Acrimontis, habeant homines Acrimontis licentiam semper adaptare et pacificare antequam ad curiam querimonia feratur*¹⁹. L'activitat del cort, com a representant del sobirà, es significarà, doncs, per la tasca judicial i, a mesura que els ordenaments locals s'endinsin en formulacions municipals, l'aplicació de les corresponents normatives internes. Per això, Pere el Catòlic, en incentivar el pes de l'Arboç, recorda als seus habitants que *curia faceret vos iudicare et habeat ius suum*²⁰

Significativament, la denominació del representant del sobirà com a cort²¹ - *curia* en la forma llatina - remet a un poder comtal que des del primer moment compta amb l'emissió de justícia²² com a principal indicador²³ i que ha desenvolupa-

17. Cebrià BARAUT, *Els documents, dels anys 1051-1075, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell*, "Urgellia", 6 (La Seu d'Urgell, 1983), pàg. 41; Eduardo CORREDERA, *El archivo de Ager y Caresmar*, Artes Gráficas Romeu, Balaguer, sense data, pàg. 46.

18. Flocel SABATÉ, *Història Medieval*, "Història de Piera", Pagès editors, Lleida, 1999, pàgs. 128 i 151-152.

19. José Maria FONT RIUS, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, I, CSIC, Madrid-Barcelona, 1969, pàg. 178.

20. Rafael CONDE -Beatriz CANELLAS, *El "Libre Vermell de l'Arboç"*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1991, pàg. 40.

21. La millora del coneixement documental no deixa cap dubte sobre la singularitat i especificitat de l'oficial denominat cort, podent descartar així *que por una traslación de nomenclaturas, el término "curia" pasa frecuentemente a identificarse con el funcionario que la regenta, y así la hallamos en diversos textos en el sentido de "baiulus" o "vicarius", como si fuera también un personaje, dando lugar a que algún autor, como Klüpfel, incurriera en ciertas confusiones al tomarlo por otro funcionario, distinto de aquéllos* (Josep Maria FONT RIUS, *Orígenes del régimen municipal de Cataluña*, "Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval", Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1985, pàgs. 414-415).

22. *Ad comitis sui mallum omnimodis venire non recusent*, ja especifica Lluís el Pietós el 815 (Ramon d'ABADAL, *Els diplomes carolingis a Catalunya*, "Catalunya Carolíngia", II, Institució Patxot de Catalunya, Genèva, 1952, pàg. 418).

23. Ramon d'ABADAL, *Dels visigots als catalans*, Edicions 62, Barcelona, 1986, pàgs. 188-189.

pat aquesta funció *in iudicio* acompanyat normalment de la figura tècnica d'un o més *iudices* i *in presencia* de magnats laics i eclesiàstics *et aliorum bonorum hominum*²⁴, aplicant així la participació no vinculant però permanent²⁵ d'una nítida *coors palat*²⁶ -el comte i *suam cohortem*²⁷- prou documentada al llarg del segle XI²⁸, quan, a més d'assumir l'assistència política i protocolària²⁹, assoleix una plena identificació amb l'aplicació de justícia³⁰. Aquest caire es manté a través de les batzegades que els canvis socioeconòmics de la centúria³¹ imposen en el dret³² i les formes judicials³³. Mena així, en el segle XII³⁴, a una explícita *curia*³⁵ identificada amb la funció judicial, tal com sanciona l'exercici del *iudicium in curia datum*³⁶ especificat als *Usatges de Barcelona*³⁷.

24. Ramon ORDEIG, *Els comtats d'Osona i Manresa*, "Catalunya Carolíngia", Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1999, pàgs. 1095, 1090 i 1139, respectivament.

25. Jesús FERNÁNDEZ VILADRICH, *La corte condal: una limitación fáctica a los poderes de la autoridad condal en la Cataluña de la alta edad media*, "Revista Jurídica de Cataluña", LXXXI (Barcelona, 1982), pàgs. 385-403.

26. ACB, pergamins diversos B, 138.

27. Francisco MIQUEL ROSELL, *Liber Feudorum Maior*, II, CSIC, Barcelona, 1945, pàg. 95.

28. Pierre BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrera (segles X-XI)*, I, edicions 62, Barcelona, 1979, pàgs. 145-147.

29. Petro DE MARCA, *Marca Hispanica sive limes hispanicus*, Franciscum Muguet, Parisiis, 1688 (facsimil, ed. Base, Barcelona, 1998), col. 995.

30. Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, VI, Imprenta de Oliveras, Valencia, 1821, pàgs. 281-282.

31. Pierre BONNASSIE, *La Catalogne du milieu du Xe à la fin du XIè siècle*, II, Publications de l'Université de Toulouse-Le Mirail, Toulouse, 1976, pàgs. 539-678.

32. Aquilino IGLESIA, *La creación del derecho en Cataluña*, "Anuario de Historia del Derecho Español", XLVII (Madrid, 1977), pàgs. 148-149.

33. José Enrique RUIZ DOMÉNEC, *Las prácticas judiciales en la Cataluña feudal*, "Historia. Instituciones. Documentos", 9 ((Sevilla, 1982), pàgs. 248-272.

34. F. VALLS-TABERNER, *La cour comtale barcelonaise*, "Revue Historique de Droit Français et étranger" (Paris, 1935), pàgs. 674-675; Aquilino IGLESIA, *La creación del derecho en Cataluña*, "Anuario de Historia del Derecho Español", XLVII (Madrid, 1977), pàg. 268.

35. *El tribunal condal recibe diversas denominaciones a lo largo de la época que nos ocupa, predominado en el s. XI la de "cohorte" y en el XII, la de curia* (Jesús FERNÁNDEZ VILADRICH, *La corte condal: una limitación fáctica a los poderes de la autoridad condal en la Cataluña de la alta edad media*, "Revista Jurídica de Cataluña", LXXXI [Barcelona, 1982], pàg. 377).

36. Flocel SABATÉ, *Judici entre el comte Ramon Berenguer IV i Bernat d'Anglesola*, "Ilerda. Humanitats", XLIX (Lleida, 1991), pàgs. 129-142.

37. Per a precisar adientment els termes és bo de superar les dificultats i errades en la datació dels "Usatges" per tal d'emmarcar-los en el context del segle XII (André GOURON, *Sur la compilation des Usages de Barcelone au douzieme siècle*, "El Dret comú i Catalunya. Actes del VIII Simposi Internacional (Barcelona, 29-30 de maig de 1998)", Fundació Noguera, Barcelona, 1999, pàgs. 219-236)

En aquest context institucional, el cort suma dos vessants de l'equació social, política i territorial: la representativitat del titular de la jurisdicció i la proximitat a la població local on arrela. El referent individual entorn al terme *curia* sorgeix, precisament, en l'assistència comtal abans de cloure el segle XI en els comtats en expansió, com l'urgellenc³⁸, per bé que només cobra sentit en funcionar a manera de delegació estable i permanent. L'actuació com a representant comtal en les dues entitats més dinàmiques de cara a la frontera, Urgell i Barcelona, exposa clarament el sentit sobirà adoptat per una i altra en aquests moments tot i les proximitats familiars i diplomàtiques³⁹. Al final del recorregut, quan ja el titular barcelonès s'enlaira sobre el conjunt català⁴⁰ ajudat per la condició reial⁴¹, ambdós comparteixen el cort lleidatà, on, fins a la cessió dels drets de l'urgelità el 1209⁴², es procedirà, com s'especifica el 1200, *de creatione domini regis et comitis qui curiam nostram assidue sequuntur*⁴³.

El cort, essent el representant del corresponent comte, no arrela en els nuclis que exerceixen la mateixa funció rectora sota un elevat i creixent pes baronial, ni que sigui amb reconeixement de la superioritat comtal -situacions d'Anglesola i Tarragona⁴⁴, als que es pot afegir la més primerenca Solsona⁴⁵- ni en el cas que després

38. *Domno venerabili et gloriosissimo ac illustrissimo consule Urgellitano et marchioni Ermengaudo ad modum clarissimo in orbe terrarum toto, una de curia illius nonnullis famosissimis viris cum eo necnon et capellano Ermengaudo illius equivoco et Guilaberto Esclue nato* (Cebrià BARAUT, *Les actes de consagracions d'esglésies de l'antic bisbat d'Urgell (segles IX-XII)*, Societat Cultural Urgel-litana, la Seu d'Urgell, 1986, pàg. 159).

39. Flocel SABATÉ, *El territori del Comtat d'Urgell*, Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs (en premsa).

40. Michel ZIMMERMANN, *Des pays catalans à la Catalogne: genèse d'une représentation*, "Histoire et archéologie des terres catalanes au Moyen Age", Philippe Sénac, dir., Presses Universitaires de Perpignan, Perpinyà, 1995, pàgs. 71-85.

41. Flocel SABATÉ, *Territori i jurisdicció*, "Catalunya Romànica", XXIV, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, pàgs. 62-63.

42. Diego de MONTFAR, *Historia de los Condes de Urgel*, I, "Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón", IX, Próspero de Bofarull, ed., establecimiento litográfico y tipográfico de José Eusebio Montfort, Barcelona, 1853, pàg. 440.

43. Enrique MUT REMOLA, *La vida económica en Lerida de 1150 a 1500*, Instituto de Estudios Ilerdenses, Lérida, 1956, pàg. 303.

44. Flocel SABATÉ, *La castralització de l'espai en l'estructuració d'un territori conquerit (Urgell, Pla d'Urgell, Garrigues i Segrià)*, "Urtx", 11 (Tàrraga, 1998), pàgs. 11-12; Flocel SABATÉ, *Territori i Societat per a una Catalunya nova (segles X-XII)*, "Conquesta i expansió feudal a la Catalunya meridional", Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, (en premsa); Maria BONET DONATO, *Aproximació a la societat i economia de Tarragona a la plena edat mitjana*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1996, pàg. 15.

45. Flocel SABATÉ, *El territori del Comtat d'Urgell*, Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs (en premsa); Antoni LLORENS, *Solsona i el Solsonès en la història de Solsona*, Editorial Virgili & Pages, Lleida, 1986, pàgs. 159-181.

hagin revertit al domini comtal -Piera⁴⁶-. Clarament, a Tortosa, la carta de poblament oferta per Ramon Berenguer IV el 1149 detalla les actuacions de la justícia en mans del cort⁴⁷, però la posterior evolució, en excloure la jurisdicció comtal-reial des de 1182⁴⁸ fins a 1294⁴⁹, insereix el desenvolupament institucional en altres figures⁵⁰.

Els emergents indrets occidentals, ubicats en un espai cohesionat per un mateix origen, *com no sien poblats en la Cathalunya Vella* segons expliquen els seus propis habitants al segle XIV⁵¹, empelten la particular puixança amb un ample marge d'autonomia, mantingut i incrementat mitjançant la combinació de creixement urbà, incidència regional, cohesió interna i afermament de la cúpula local. La combinació assegura a les forces locals una elevada participació en l'exercici judicial, malgrat que aquest es faci sota titulació del sobirà. Per això, Ramon Berenguer IV haurà de dipositar la pròpia capacitat judicial en el *iudicium curie et proborum hominum Dertuse*⁵², a la vegada que a Lleida els costums recolliran que *omnis homo clamans et veniens ad curiam suam Ierde inveniat directum*⁵³.

Imbricat amb les dinàmiques de consolidació urbana i municipal, el cort reitera la seva activitat en emetre justícia, aplicar les incipients regulacions *a costum* i perseguir els deutors. Tot això l'obliga a adquirir un ordenament específic: per a poder reclamar un crèdit no tornat cal primer registrar-lo, en aplicar bans cal comptabilitzar les penes pecuniàries imposades, alhora que les actuacions judicials han de ser registrades. D'aquesta manera, el cort desenvolupa la pròpia cort en els mateixos trets romanistes aportats amb naturalitat pels juristes que es van imposant des del tombant del segle XII al XIII⁵⁴, tal com es van endreçant les

46. Flocel SABATÉ, *Història Medieval*, "Història de Piera", Pagès editors, Lleida, 1999, pàgs. 135-136.

47. Antoni VIRGILI, *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997, pàg. 67.

48. Laureà PAGAROLAS, *La comanda del Temple de Tortosa: primer període (1148-1213)*, Cooperativa Gràfica Dertosense, Tortosa, 1984, pàgs. 139-152, 246-249.

49. Laureà PAGAROLAS, *La fi del domini de l'orde del Temple a Tortosa. La permuta de 1294*, "Anuario de Estudios Medievales", 28 (Barcelona, 1998), pàg. 269-285.

50. Flocel SABATÉ, *El veguer i la vegueria de Tortosa i Ribera d'Ebre al segle XIV*, "Recerca", 2 (Tortosa, 1997), pàgs. 115-116.

51. Dolors DÓMINGO, *Pergamins de Privilegis de la ciutat de Balaguer*, Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1997, pàg. 139.

52. Antoni VIRGILI, *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997, pàg. 67.

53. Pilar LOS CERTALES de VALDEAVELLANO, *Costumbres de Lérida*, Universidad de Barcelona, Barcelona, 1946, pàg. 24.

54. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *El cartulario de Sant Cugat del Vallés: del "Liber Iudiciorum" al "Corpus Iuris Civilis"*, "I Seminario de Historia del Derecho y Derecho Privado. Nuevas técnicas de investigación", Joaquín Cerdà y Ruiz-Funes -Pablo Salvador Coderch, eds., Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 1985, pàg. 166.

altres figures de funcions similars, és a dir, amb l'assessor jurídic i l'auxili de l'escrivania.

El mateix segle XII viu el progressiu arrelament de la feudalitat, tant per la presió senyorial -amb l'escalada exactiva, que comporta tensions significatives entorn a exigències del tipus de l'alberga⁵⁵- com per l'apetència dels castlans, delerosos per participar del festí exactiu, propiciant topades prou nítides sovint respecte de la quèstia⁵⁶. En aquest context, les atribucions del cort són fàcilment quantificables: *firmamentis, iusticiis, terciis, coloniis et aliis iuribus*⁵⁷. L'ofici pot ser, doncs, vist com una suma de rendes, que tal volta en si mateixes no justifiquen una específica privatització de l'ofici però si, en canvi, que ho avalen a manera de complement d'altres ingressos. Així, el càrrec de cort cau en mans, sobretot, dels castlans. Sense perdre ni les competències ni la representació comtal, el cort és absorbit per castlanies concretes, amb actuacions prou clares com a Tàrrega⁵⁸ i en tots els corts del comtat d'Urgell⁵⁹.

El context favorable a bastir la capacitat d'intervenció jurisdiccional dels castlans sota la denominació de cort facilita una evolució diferent a Montblanc. Quan Alfons el Cast, el 1162, trasllada la població de *Villasalva* per a donar naixença a Montblanc, reconeix, manté, confirma i empeny els drets dels Vilafranca, que hi consoliden la capacitat jurisdiccional tot aportant trets particulars a l'evolució general dels castlans. L'accés d'aquests a l'ofici del cort no és, doncs, l'assumpció d'uns elements nous, sinó l'aplicació de la figura coetàniament usual per a definir i emmarcar uns continguts ja existents i sobre els quals, precisament, grimparan cap a un reconeixement cada cop més equiparable al senyor de l'indret⁶⁰.

El contingut judicial del terme cort dona lloc, en el marc del desenvolupament feudal damunt de la Catalunya Nova en el mateix segle XII, al seu ús deslligat de la figura institucional i emprat com a sinònim d'una exacció creixentment exigida rera l'excusa de l'aplicació de justícia⁶¹. Dins de la mateixa dinàmica de privatització feudal, l'accentuació de l'actuació de determinats castlans en el camp jurisdiccional els porta a presentar-se com a corts sobre el propi terme castral, malgrat que aquest no

55. Flocel SABATÉ, *Orden y desorden. La violencia en la cotidianidad bajomedieval catalana*, "Aragón en la Edad Media", XIV-XV (Zaragoza, 1999), pàgs. 1391-1392.

56. Flocel SABATÉ, *Les castlanies i la comissió reial de 1328*, "Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval", Manuel Sánchez (comp.), CSIC, Barcelona, 1993, pàgs. 198-200.

57. ACA, Cancelleria, procés en foli 9, fol. 176v.

58. ACA, Cancelleria, "Papeles por incorporar", Cervera-2, sense numerar.

59. Flocel SABATÉ, *Organització administrativa i territorial del comtat d'Urgell*, "El Comtat d'Urgell", Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1995, pàg. 60.

60. Flocel SABATÉ, *Vegueries i sotsvegueries de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans - Pagès editors, Barcelona- Lleida (en premsa).

61. Flocel SABATÉ, *Territori i jurisdicció*. "Catalunya Romànica", XXIV Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, pàg. 61

coincideix amb cap veritable centre regional o que fins i tot no tingui una imbricació directa amb la corona. Destaca, en aquesta evolució, la Segarra històrica, on els castllans remarquen un accés a la jurisdicció que els va apropant, en capacitat d'intervenció, als senyors del castell, tal com esdevé amb els Gàver com a castllans i cort a la Guàrdia Pilosa i els Prat com a castllans i cort de Miralles (de Veciana)⁶².

Diferentment, altres corts de grans poblacions es mantenen aliens a la privatització feudal i continuen essent designats pel sobirà. Això, però, no deriva de la capacitat del monarca sinó, sobretot, com és ben nítid a Lleida, d'un poder local fort, tot evidenciant així l'ascendent del municipi sobre l'oficial malgrat la seva titularitat.

En la base del cort, per tant, es situen els diferents vessants identificatius del segle XII: l'endrecament de nous espais, l'afermament de la feudalitat, l'envigoriment socioeconòmic i l'empenta urbana. Són els mateixos trets que coetàniament s'estenen per tot Catalunya, amb les corolàries necessitats d'una millora de la representativitat territorial i rendística del poder. L'estesa institucional del cort, per tant, aviat coincidirà amb el desenvolupament de la delegació permanent del sobirà atenta a les rendes i a la jurisdicció mitjançant les figures dels batlles i dels veguers. L'assumpció de tasques de representació jurisdiccional per part de determinats batlles aboca a una similitud de funcions reflectida en les dubitacions presents damunt de diferents indrets de la Catalunya Vella als segles XII i, sobretot, XIII. Les dues darreres dècades del regnat de Jaume I accentuen les confusions en l'expansió de l'actuació de corts i en les assimilacions amb figures batllars, com s'esdevé, respectivament, a Besalú i a Girona⁶³. Precisament, quan el monarca atorga la carta de població de Figueres, el 1267, es refereix a *quicumque fuerit baiulus vel curia dicte ville*. De manera similar, al segle XIV, hom es refereix a *curie ac baiulo Rivipullienise* o a *lo batlle ho cort de Cardona*, i, en entrar al XV, a *venerabilis curie et baiulis Sabadellis*. La cancelleria reial pot propiciar els dubtes a voltes involuntàriament -*baiulis et curiis nostris Minorise et Vice*- o, en altres ocasions, errar clarament en adreçar-se, el 1392, al *ffideli nostro Bernardo de Aulinis, castellano et curie Castellanie de Podiobaladosi*⁶⁴, alhora que l'ambivalència de la terminologia pot fer sospitar el cort a Barcelona⁶⁵ o simular-lo en viles com Cotlliure o Per-

62. ACC, Secció Sant Martí Sesgueioles, chartularium archivi parroquialis, pàg. 7, 11.

63. ACA, Cancelleria, reg. 13, fol. 228 v; ACA Cancelleria, reg. 17, fol. 103r; José María FONT RIUS, *Cartas de población y Franquicia de Cataluña*. I, CSIC, Madrid-Barcelona, 1969, pàg. 465.

64. Respectivament: José María FONT RIUS, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, I, CSIC, Madrid-Barcelona, 1969, pàg. 467; ACA, Cancelleria Varia, 258, sense numerar; AHCB, fons municipal B-I, llibre 63, fol. 46r; AHS Justícia. Cúria. 2.1, vol. 1, fol. 25v; ACA, Cancelleria, reg. 238, fol. 43r; ACA, Cancelleria, reg. 2006, fol. 5r.

65. *Consuetudo Barchinone est quod curia habet tercium de eo in quo fuerit condempnatus reus* (Fernando VALLS-TABERNER, *Un articulat inèdit de consuetuds de Barcelona*, "Obras Selectas", II, CSIC, Madrid-Barcelona, 1954, pàg. 144).

pinyà⁶⁶, tal com ha considerat la historiografia⁶⁷. Malgrat aquesta aparent assimilació a la tasca batliar, l'anàlisi de l'exercici jurisdiccional sols evidencia el cort arretrat i establert amb continguts propis i autònoms en la Catalunya central-occidental.

La cancelleria reial inclou, en els esments genèrics⁶⁸, el cort rera el veguer i el batlle de manera ben formal i generalitzada⁶⁹, conjunt que també és tingut en compte per Jaume II en pretendre reordenar la representació territorial el 1303⁷⁰. El manteniment de la fórmula avançat el segle XIV reflecteix, en realitat, un cert encarcament⁷¹, en tant que la centúria ha sancionat greus modificacions derivades d'un segle XIII en el que el cort ha esdevingut prou viu com per ser exportat a les terres de nova conquesta⁷² alhora que ha de redefinir el propi àmbit en competència amb les altres figures de representativitat territorial de la jurisdicció del sobirà.

2.- ACTUACIÓ

El contingut jurisdiccional dels corts de termes castrals rurals està en la base de les tensions tingudes amb els oficials districtuals reials en un segle XIII caracteritzat per les dificultats d'encaix entre la noblesa i una corona que vol imposar la seva preeminència. La col·lisió més emblemàtica és la viscuda entre l'oficial vicarial de Prats de Segarra i els castlans dels castells meridionals de la Segarra històrica, que requereix la intervenció de Jaume I el 1264⁷³. S'imposa el reconeixement de la capacitat superior règia delegada en els oficials ordinaris districtuals, però també el manteniment dels drets castlans, cosa que comporta l'allargament del seu ús particular del terme cort. En canvi, en una vila com Montblanc l'atenció de la corona impo-

66. Lectures descontextualitzades poden imaginar-lo a Perpinyà i a Cotlliure en llegir que en aquests indrets *és costuma que si lo baylle ho alcun de la cort fa clam d'alcun sobre possession ho pecúnia d'aquela question no és donada justícia* (Jaume COTS, *Textos de Dret rossellonès*, "Estudis Universitaris Catalans", XVI [Barcelona, 1931], pàg. 357)

67. Rafael CONDE, *El "Llibre Vermell" de l'Arboç*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1991, pàg 22.

68. ACA, Cancelleria, reg. 9, fol. 14r; reg. 13, fols. 210v, 260v, 290r; reg. 14, fols. 1r, 64v, 108r; reg. 16, fol. 179r entre d'altres esments primerencs.

69. Es fa servir la mateixa fórmula per adreçar-se, el 1269, als oficials de Rosselló, Cerdanya i Conflent (ACA, Cancelleria, reg. 16, fol. 103).

70. ACA, Cancelleria, reg. 231, fol. 66v.

71. AHCO, pergami A-209.

72. Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterrànea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 (Barcelona, 1967), pàgs. 248-278.

73. ACA, Batllia General, Classe 1 B-3, fol. 30v.

sa que l'afermament dels drets castlans es compagini amb l'afany reial per a retenir la significació del cort, com és clar, sobretot sota Pere el Gran⁷⁴.

Coetàniament, els corts dels comtats d'Urgell s'identifiquen plenament amb la corresponent castllania. El convuls període entre 1208 i 1280 no sols accentua aquesta via sinó també les capacitats de les prohomonies locals, que combinen la pròpia puixança amb la presència i desenvolupament de les figures districtuals comtals, les quals, amb l'acceptació del respectiu poder municipal, assumeixen les tasques jurisdiccionals⁷⁵. El mateix pes de les respectives cúpules, en canvi, condiona, sota àmbit reial, que el cort de Tàrraga mantingui una actuació ben propera al poder local, amb el que, en realitat, hi connecta plenament en pertànyer l'ofici a la castllania dels Aguiló, la mateixa família que, tot i procedir de fora, assoleix un lloc de primeríssim ordre en l'oligarquia vilatana⁷⁶. Semblantment succeix a Manresa, on fins i tot el castlà resta amb l'aspecte més rendístic i designa un *regent la cort* per a exercir l'ofici des d'una clara proximitat amb el poder local⁷⁷. El pes municipal, per tant, imposa una tasca en els corts de Tàrraga i de Manresa similar a la dels homòlegs designats pel rei a Cervera i a Lleida. Tanmateix, a Tàrraga la privatització en mans d'un dels llinatges destacats comporta, ja en el segle XIII, el temor a una actuació parcial arran de les creixents tensions de bàndols que s'imposen a la vila⁷⁸, segons s'expressa abans de cloure el segle XIII⁷⁹.

L'evolució mostra un cort que es manté en els dominis urgellencs practica-ment desentés de la responsabilitat de l'exercici jurisdiccional mentre que en els nuclis vilatans i ciutadans reials serva les inicials funcions judicials i les adapta a les noves necessitats municipals. Està assistit pel seu assessor jurídic i dotat d'escrivania, cosa que permet parlar d'una cort del cort, a la vegada que la permanent activitat justifica, a tot arreu, la presència de lloctinents de cort. El cort és el responsable de l'aplicació de les ordinacions locals i d'exercir les tasques policials i judicials, tal com s'exemplifica a Lleida, on ja la carta de poblament col·loca els lladres *ad iustitiam curie*, el mateix a qui el rei encarrega, al tombant cap al segle XIII, perseguir els deutors d'exaccions i qui ha d'aplicar els costums de la ciutat⁸⁰.

74. ACA, Cancelleria, reg. 60, fol. 17r.

75. Flocel SABATÉ, *Organització administrativa i territorial del comtat d'Urgell*, "El Comtat d'Urgell", Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1995, pàgs. 38-39, 59-65.

76. Flocel SABATÉ, *Fiscalitat i feudalisme (Tàrraga, 1329: recompte i reestructuració)*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 1991, pàgs. 20-33.

77. AHCM, fons veguer, llibre 1302-1303, sense numerar.

78. Josep Maria SEGARRA, *Història de Tàrraga amb els ses costums i tradicions*, I, Museu Comarcal, Tàrraga, 1984, pàgs. 53-54.

79. ACA, Cancelleria, "Papeles por incorporar", Cervera-2, sense numerar.

80. Rafael GRAS, *La Palheria de Lérida. Organización municipal 1149-1707*, Artes Gráficas Sol & Benet, Lérida, 1911, pàg. 226; Enrique MUT, *La vida económica en Lérida de 1150 a 1500*. Ins-

L'execució dels bans municipals i el registre d'obligacions econòmiques li confereixen una permanent presència i ressò popular, revertint a la seva cort la tercera part de les penes imposades⁸¹, d'acord amb el càlcul usual que deriva les altres dues parts al municipi i a l'*acusador*⁸². En realitat, el dinamisme del segle XIII impregna una elevada activitat a les diferents corts del cort, amb els registres *in posse curie* de crèdit, fermances i obligacions, recollits sempre segons les fórmules usuals a qualsevol de les corts coetànies⁸³. L'aplicació de bans, la cura per l'urbanisme i les defenses vilatanes remarquen el seu protagonisme local, especialment quan assumeix aquestes funcions de forma destacada en tenir altres enfocaments els diferents oficials reials presents a la vila, com és, sobretot, el cas de Prats de Segarra⁸⁴.

L'aproximació institucional, social i política a l'emergent i pressionant poder local, inherent a aquestes actuacions, encara s'accentua en un exercici judicial que imbrica els poders municipals mitjançant la presència dels paers i la intervenció del consell de prohoms en el mecanisme processal i sentencial, tal i com desenvolupen de forma destacada Cervera, Tàrrrega i Lleida⁸⁵. Els afers judicials pertanyen al *curie et paciariis* com reflecteix la quotidiana actuació⁸⁶ i com assumeix la mateixa corona⁸⁷ que accepta aplicar una renovació anual coincident amb la durada dels càrrecs municipals tant al cort com al seu assessor, segons es remarca a Cervera i com confirma el rei per a Lleida el 1286⁸⁸.

Aquests plantejaments accentuen les similituds i coincidències amb els altres oficials jurisdiccionals reials. El cort exerceix unes funcions d'autoritat local que en altres indrets executa el batlle i assumeix un exercici de jurisdicció propi del veguer,

titulo de Estudios Ilerdenses, Lérida, 1956, pàg. 303; Pilar LOSCERTALES DE VALDEAVELLANO, *Costumbres de Lérida*, Universidad de Barcelona, Barcelona, 1946, pàgs. 17-82.

81. Pilar LOSCERTALES DE VALDEAVELLANO, *Costumbres de Lérida*, Universidad de Barcelona, Barcelona, 1946, pàg. 39.

82. *Els prohoms ab la cort de Manresa ensems posen tots bans en la ciutat de Manresa e en son terme e aquells revoquen, dels quals els prohoms e la universitat han la terça part e el terç la cort e el terç a l'acusador* (AHCM, Arxiu Municipal, Llibre Verd, fol 4r [ed. Marc TORRAS, *El Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1996, pàg. 94]; ACA, Cancelleria, reg. 211, fol. 300r [ed.: Ferran VALLS TABERNER, *Dret consuetudinari Manresà*, "Revista Jurídica de Catalunya", XXXIV, Barcelona, 1928, pàg. 176]).

83. Per exemple, a la Terrassa de 1240 i 1241: Pere PUIG, *Capbreu primer de Bertran acòlit, notari de Terrassa, 1237-1242*, Fundació Noguera, Barcelona, 1992, pàgs. 624 i 698.

84. APPR, Registrum chartularum parrochialis ecclesie Beata Maria Patrorum Sagarra. Tomus secundus, fols. 50v-51r.

85. Flocel SABATÉ, *El veguer a la Catalunya medieval*, Pagès editors, Lleida (en premsa).

86. És ben paradigmàtic a Cervera: AHCM, Fons del veguer, llibre 1282, sense numerar.

87. ACA, Cancelleria, reg. 74, fol. 62v.

88. ACA, Cancelleria, reg. 64, fol. 56r (ed.: Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterrànea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 [Barcelona, 1967], pàgs. 296-297).

precisament en una centúria en què s'estenen i articulen ambdues figures com a representants del poder reial, pel que fa a rendes i jurisdicció. El dinamisme de la societat ha accentuat les activitats i ha apropiat els tres, dotats de la representació règia sobre unes mateixes poblacions, tal com els tracta la cancelleria reial. Quan, per exemple, el 1279 Pere II atorga avantatges fiscals a les possessions del monestir de Santes Creus a Montblanc ho adverteix als veguer, batlle i cort⁸⁹. Coetaniament, els tres oficials també són els receptors de les disposicions reials a Manresa⁹⁰ on escenifiquen una excel·lent relació mútua ben paradigmàtica i estable a la segona meitat del segle XIII i en la primera dècada i mitja del XIV. Així ho retrata una quotidianitat en la que hom podia tractar d'obtenir un guiatge del veguer, del batlle o del cort i on en les inquisicions eren *meses en veritat (per) lo veguer o lo batle o la cort*, situació concordant amb l'actuació conjunta dels tres oficials en la convocatòria de les crides, segons la fórmula més usualment proclamada pel cridador públic: *ara ojats de part del senyor Rey e del seu veguer e del batle e de la cort e dels prohòmens d'esta ciutat*⁹¹. La bona entesa comporta una necessària, habitual i permanent col·laboració estable, materialitzada cada vegada que el cort ha de requerir algú de fora de la ciutat, com es reitera en incompliments d'obligacions econòmiques registrades a la cort del cort: aquest acut a la cort del veguer, on es procedeix amb plena naturalitat per a satisfer les seves necessitats⁹².

Pròpiament, la convivència entre els tres oficials situa el veguer a manera de responsable de la jurisdicció de la corona a la demarcació, el batlle com agent de les rendes reials i el cort com a representant local de la jurisdicció del monarca, escatint en tot cas si la capacitat d'aquest és completa o ha de deixar l'exercici superior al veguer. A Lleida l'àmbit jurisdiccional del cort és complet, a Cervera, Tàrraga i Vilafranca es matisa amb determinades esclertes per les que el veguer pot efectuar detencions a la vila, mentre que a Manresa se li reconeix un marge major gràcies al romanisme que permet diferenciar les actuacions *in civilibus* i *in criminalibus*⁹³. A Terrassa el cort assumeix un paper secundari quan el 1242 Jaume I concedeix tota la jurisdicció al batlle acontentant així un poder local que malfia, en realitat, del

89. Francesc A. MIQUEL, *Santes Creus i Montblanc*, "Santes Creus. Boletín del Archivo Bibliográfico", III (Santes Creus, 1967), pàg. 297.

90. AHEM, Fons del veguer, llibre 1282, sense numerar.

91. AHCM, Arxiu Municipal, Manual del consell de Manresa, 1292-1312, sense numerar.

92. Per això, el 1302 "*Pere de Badia, batle de Salent e d'Artés*" rep una lletra "*de nós, en Pere Micer, sotsveguer de Menresa*" notificat-li "*que en Bertomeu Mir, regent la cort de Menresa, ha mostrat a nós*" les obligacions registrades davant seu e incomplertes i la incompareixença d'un súbdit de la seva jurisdicció, el qual, per tant, "*vista esta carta*", ha de ser instat pel seu batlle a comparèixer "*devant la dita cort, en altra manera fem-vos saber que la dita cort lo penyorarà*" (AHCM, fons del veguer, llibre 1302-1303, sense numerar).

93. Flocel SABATÉ, *El veguer a la Catalunya medieval*, Pagès editors, Lleida (en premsa)

veguer⁹⁴. Les tensions de veïnatge i les pressions de les cúpules locals imposen una casuística, estabilitzada per Jaume II en el pas del segle XIII al XIV en reconèixer a determinats batlles una plena capacitat a la vila que exclou la intervenció vicarial, centrada en els altres territoris de la demarcació⁹⁵. Es tracta d'una casuística ben estable⁹⁶, tal com pertoca al sentit institucional del moment, tot invalidant hipòtesis historiogràfiques que imaginin els oficials intercanviables⁹⁷.

De tota manera, malgrat distingir els àmbits d'actuació, els aspectes derivats de la mateixa representativitat -autenticacions, registres d'obligacions...- és clar que s'encavalquen i exposen una dualitat de tasques que en realitat és triple, en tant que hom pot escollir registrar l'obligació econòmica al cort, al batlle o al veguer, segons explícitament es comenta en poblacions com Lleida, Terrassa o Manresa. Alhora, dels tres oficials de representació règia, el cort és el més mediatitzat pels poders locals. No és pas casual que el 1286 a Lleida una mateixa persona desenvolupi l'ofici de batlle i de veguer mentre un altre sigui el cort⁹⁸, de forma individualitzada com en els anys precedents⁹⁹. Tampoc ha d'estranyar, doncs, que els afanys reials per a millorar la pròpia administració afectin molt directament els corts, tal com planteja la monarquia a les darreres dècades del segle XIII. La corona prefereix engruixir les capacitats de batlles i veguers i minvar la dels corts. La mateixa incidència local imposarà, però, que el rei no pugui fer res sense comptar amb l'acceptació dels respectius poders municipals.

3. VIES D'EXTINCIÓ

El pes del respectiu poder municipal incideix en l'evolució dels corts del comtat d'Urgell just quan s'evidencien els efectes de la privatització de l'ofici i quan es consoliden els oficials districtuals. El cort urgellità manté la titulació i la presència,

94. AHT, Llibre de Privilegis de Terrasa, fol. 10v (ed: Joseph VENTALLÓ y VINTRÓ, *Llibre de Privilegis concedits a la vila de Tarrassa en los segles XIV, XV, XVI y XVII*, Estampa de Vda y fill d'Anton Ventayol, Terrassa, 1898, pàg. 38; Joseph SOLER y PALET, *Llibre dels Privilegis de Tarrassa*, L'Avenç, Barcelona, 1898, pàg. 15).

95. Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya medieval*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1997, pàgs. 198-202.

96. Flocel SABATÉ, *Las instituciones en la Corona de Aragón*, "Historia de España", Alfredo Alvar, dir., Ediciones Istmo, Madrid (en premsa).

97. S'ha afirmat, erròniament que *no me cabe la menor duda de que si el "cort" se halla ausente o incapacitado, no hay nada que impida actuar al veguer, encontrándose éste dentro de la ciudad* (Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterránea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 [Barcelona, 1967], pàg. 234).

98. ACA, Cancelleria, reg. 66, fol. 41v.

99. ACA, Cancelleria, reg. 15, fol. 11r; reg. 16, fol.- 197.

segons consta a Agramunt, Albesa, Castelló de Farfanya, Linyola i, de manera ben destacada, a Àger. Des de la sortida del segle XIII acompanya el batlle en aspectes cada cop més formals i protocolaris, com testimoniatsges i acreditacions¹⁰⁰. S'endinsa així cap a un reconeixement de contingut formal, sobretot per la concordança entre les respectives paeries i el poder comtal en la preferència de la intervenció dels oficials ordinaris, com es palesa abans de cloure el segle XIII, sota Ermengol X. De fet, la plena jurisdicció és exercida pel corresponent batlle a Agramunt, Castelló, Albesa i Linyola, mentre que a Àger el procurador corona la tasca del batlle local¹⁰¹, a la vegada que l'exercici menor, amb la important actuació en l'aplicació dels bans, també és desenvolupada pels respectius batlles, si de cas amb l'assistència d'auxiliars com els vinyògols. D'aquesta manera, sense espai institucional propi, els corts urgellencs esllangueixen la seva significació des dels inicis del segle XIV¹⁰².

En l'àmbit reial, l'evolució ve marcada per l'afany regi d'apropar les figures de representació jurisdiccional tot concordant amb les entitats locals. Aquestes també veuen força proper el batlle, i alhora que malden per convertir el veguer en vehicle institucional de la pròpia projecció sobre la regió d'influència, igualment prefereixen que el batlle ostenti tota la jurisdicció reial a la vila sense deixar escapar, però, un ascendent sobre seu¹⁰³.

La definició de 1242 que situava la jurisdicció a Terrassa en mans del batlle anà seguida de la concordança en una mateixa persona del càrrec de batlle i cort fins a produir una disolució d'aquest dins del primer⁹⁸. Aquesta via coincideix amb les desenvolupades posteriorment per Pere el Gran i Jaume II. El primer no desatén actuacions simplificadores de l'esquema territorial reial al mateix temps que es pre-ocupa per aclarir i endreçar les figures institucionals centrals¹⁰⁵. A Moià, el 1282 es mostra ben consolidada la fusió del cort i el batlle en un mateix oficial, invocat sota la doble titulació, fins que en el tombant vers el segle XIV la condició batlliar obviarà l'ofici de cort, ben desaparegut en les posteriors designacions¹⁰⁶. El 1285

100. ACL, Àger, paquet 2, pergami 53, entre altres.

101. Flocel SABATÉ, *Organització administrativa i territorial del comtat d'Urgell*, "El Comtat d'Urgell", Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs, lleida, 1995, pàgs. 61-62.

102. Flocel SABATÉ, *El territori del Comtat d'Urgell*, Edicions de la Universitat de Lleida - Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida (en premsa).

103. Flocel SABATÉ, *El veguer a Catalunya. Anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial al segle XIV*, "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", VI (Barcelona, 1995), pàgs. 156-157.

104. Flocel SABATÉ, *Vegueries i sotsvegues de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans - Editorial Pagès, Barcelona - Lleida (en premsa).

105. Flocel SABATÉ, *La Governació al Principat de Catalunya i als comtats de Rosselló i Cerdanya*, "Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval", 12 (Alacant, 1999), pàgs. 22-23.

106. AHCM, Fons del veguer, llibre 1282, sense numerar; llibre 1286, sense numerar; llibre 1302-1303, sense numerar.

està establitzada la mateixa unió a Cervera¹⁰⁷. En aquesta seu, batlle i veguer equiparen el contingut de les competències, bé que aquest les exercirà a la demarcació i aquell a la vila¹⁰⁸, on absorbirà el tradicional protagonisme del cort¹⁰⁹, plantejament adoptat en l'àmbit de la delegació del poder reial però, en realitat, acontentador d'unes cúpules locals, satisfetes per haver imposat el manteniment de les prerrogatives tradicionals als oficials reials, amb la corresponent garantia de l'accés local a l'exercici judicial¹¹⁰.

La dinàmica sanciona la via viscuda a Montblanc, on la suma en un mateix oficial dels càrrecs de veguer i de batlle, ben diferenciats del cort segons reitera Jaume I en traspassar mitjan segle XIII¹¹¹ no estalvia que el monarca s'apropi a la penúltima dècada del segle XIII representat pel veguer, el batlle i el cort¹¹²³. Els drets del castlà montblanquí s'han consolidat amb un contingut jurisdiccional sancionat arran de les corts generals de 1283. Castlà i monarca comparteixen la titularitat sobre la vila, i els seus respectius batlles l'exerciran tot adreçant-se als súbdits com *los honrats batles de la vila de Montblanch*, i les disposicions municipals cobren viabilitat per *lo Conseyll general de Muntblanch ab auctoritat del batlle del Senyor Rey et de l'altre Senyoria*¹¹³. Ha estat, en definitiva, una particular via que ha reduït la capacitat del cort a la figura batlliar en el marc de la perfilació del disseny institucional propi que fa concordar l'actuació del batlle del castlà i el del rei i l'àmbit propi del veguer, tal i com es resolt el 1322¹¹⁴.

En el tombant del segle XIII al XIV, la figura de batlles reials amb plenes competències jurisdiccionals es va imposant, tant per a singularitzar batllies d'indrets emergents i oponents a la capital vicarial com, també, per acontentar les aspiracions de la cúpula local d'aquestes, segons promou Jaume II¹¹⁵ dins del conjunt de les intervencions régies per a simplificar i millorar la pròpia administració¹¹⁶. Coherentment, només encetar el seu regnat, incita l'aproximació del cort i del batlle a Manresa. El rei

107. ACA, Cancelleria, reg. 66, fol. 156v.

108. Flocel SABATÉ, *L'organització territorial i jurisdiccional*, "Catalunya Romànica", XXIV, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, pàg. 323.

109. AHCM, Fons del veguer, llibre 1285-1286, sense numerar.

110. Flocel SABATÉ, *El veguer a la Catalunya medieval*, Editorial Pagès, Lleida (en premsa).

111. ACA Cancelleria, reg. 14, fols. 51r, 63r, 82r, 89r.

112. ACA, Cancelleria, reg. 60, fol. 17r.

113. Flocel SABATÉ, *Vegueries i sotsvegueries de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans - Pagès editors, Barcelona - Lleida (en premsa).

114. ACA, Cancelleria, reg. 222, fol. 68r (ed.: Francisco de BOFARULL, *Documentos para escribir una monografía de la villa de Montblanc*, "Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", VI [Barcelona, 1896], pàgs. 536-538).

115. Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya Medieval*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1997, pàgs. 198-202.

116. Flocel SABATÉ, *Discurs i estratègies del poder reial a Catalunya al segle XIV*, "Anuario de Estudios Medievales", 25 (Barcelona, 1995), pàg. 625.

no pot oferir l'ofici de cort al batlle perquè pertany als castlans, però si que pot pretendre imposar a aquests un lloctinent concret. La mesura, però, desperta l'animadversió tant dels titulars de l'ofici com del municipi, recelós d'una excessiva ingerència del sobirà. Per això coincidiran dos lloctinents de cort, un de reial i l'altre designat pel mateix cort, tal com mostren, per exemple, les crides emeses el juliol de 1293, *de mandato Romeu Giberti, subvicarii Minorise, et Petri Andree, baiuli et tenentis curiam Minorise et Berengarii d'Area, tenentes eandem curiam simul cum ipse Petro Andree, et de mandato etiam totius universitatis proborum hominum dicte Civitatis*¹¹⁷.

La cancelleria reial, dins de les actuacions per a enfortir el propi poder, vol recuperar les delegacions de jurisdicció privatitzades. A Tàrraga s'assoleix el 1296, quan Guerau Aguiló, pare i fill, venen al rei els seus drets sobre el cort¹¹⁸. Ben significativament, en rebre l'ofici, el monarca el fusiona amb el batlle, sobre el qual no sols es manté ben proper el municipi sinó que Guerau Aguiló n'esdevé titular, bé que sense dret de propietat¹¹⁹. El conflicte de competències entre el batlle i el veguer s'allargassarà fins el 1317, quan el rei sancioni la plena jurisdicció a la vila per al batlle i a la demarcació per al veguer¹²⁰.

La preocupació reial per reformar la delegació territorial i per controlar les rendes motiva la creació de comissions específiques, especialment preocupades per evitar la dispersió -i pèrdua per a l'erari reial- dels drets castlans, tal i com executa, en entrar al segle XIV, el canonge urgellenc i ardiaca de Berga Berenguer Mas com a *procuratore domini regis ad eius feuda*. La seva actuació més emblemàtica i sistemàtica es desenvolupa a la vegueria de Manresa i Bages el 1303¹²¹. En aquest context, el monarca no sols discuteix els drets de cort detentats pels castlans sinó que designa un nou cort per la capital bagenca, en la persona de Berenguer Pujol¹²². La solució, però, sols s'assoleix mitjançant la concordança reial amb el govern local que permet, tot seguit, culminar les negociacions amb els castlans, i fer que el 1315 Jaume II pugui parlar de la *emptione per nos facta de iure quod castlani habebant in curie civitatis*. La concordança municipal amb la maniobra s'especifica en dotze capítols acceptats pel monarca que comporten, pel que fa al cort, el trasllat de les seves competències al batlle¹²³.

117. AHCM, Arxiu Municipal, Manual del Consell 1292-1312, sense numerar.

118. ACA, Batllia General, classe 1ª, C-3, fol. 7v.

119. AHCT, llibre de Consell, 1, fol. 75r.

120. AHCT, pergamins, caixa 2, 1317.

121. Flocel SABATÉ, *Les castlanies i la comissió reial de 1328*, "Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval", Manuel Sánchez (comp.), CSIC, Barcelona, 1993, pàgs. 229-230.

122. ACA, Cancelleria, reg. 231, fol. 69v.

123. AHCM, Arxiu Municipal, Llibre Verd, fol 4r (ed. Marc TORRAS, *El Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1996, pàgs. 94-96); ACA, Cancelleria, reg. 211, fol. 300r (ed.: Ferran VALLS TABERNER, *Dret consuetudinari Manresa*, "Revista Jurídica de Catalunya", XXXIV [Barcelona, 1928] pàgs. 175-177).

La confluència, sobre el batlle, dels interessos regis vers l'afermament del propi oficial i dels afanys municipals per consolidar-ne l'ascendència, assoleix encara majors connotacions quan té lloc en indrets emergents que volen reforçar els específics àmbits jurisdiccionals enfront d'una oponent seu vicarial. És el cas de l'Arboç, des de la seva decidida voluntat de distanciar-se de l'oficial reial procedent de Vilafranca, tal i com el 1292 ha de sancionar l'infant Pere¹²⁴ com a vicegerent reial¹²⁵. Al sortir del segle XIII, i sota l'atenta voluntat de Jaume II, el batlle de l'Arboç absorbeix les competències del cort, reproduint una fusió on hi concorden, ben clarament, el monarca i una prohomonía local delerosa de marcar diferències respecte de la capital vicarial i que ara aconsegueix el reconeixement reial d'una plena capacitat per al batlle que exclou al veguer, malgrat la discrepància vilafranquina¹²⁶ que requerirà noves aprovacions règies¹²⁷.

Alhora, Jaume II també procura reduir l'existència del cort a Vilafranca del Penedès. Els tractes amb Guillem de Cervelló, a qui ofereix la capital penedesenca el 1297¹²⁸, amb la inherent cessió del batlle local, aconsellen unir el cort amb el veguer, cosa que, per altra banda, no desagrada a l'oligarquia local, ben avesada a una interrelació amb l'oficial districtual tant per a projectar-se sobre l'entorn d'influència com per a pretendre contenir les emergents viles de la demarcació, sobretot Piera i l'Arboç¹²⁹. De fet, la mateixa influència municipal hi havia facilitat una relació entre els seus mateixos titulars: Guillem de Castellvell, veguer de Vilafranca i Penedès el 1288, abans havia ostentat el càrrec de cort a la mateixa vila¹³⁰. La suma del cort al veguer es verifica immediatament, a la sortida de la darrera dècada del segle XIII¹³¹. La cessió de Vilafranca, pactada en el context del pas de Cervelló a la corona¹³², a la pràctica es corregeix i el mateix monarca ostenta la seva presència a

124. ACA, Cancelleria, reg. 88, fol. 66r (la notícia també és oferta per Jesús Lalinde (Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterrànea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 [Barcelona, 1967], pàg. 234), per bé que cal corregir el topònim, malinterpretat com Arbúcies.

125. Flocel SABATÉ, *La governació al Principat de Catalunya i als Comtats de Rosselló i Cerdanya*, "Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval", 12 (Alicante, 1999), pàg. 23.

126. Flocel SABATÉ, *Vegueries i sotsvegueries de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans - Pagès editors, Lleida-Barcelona, (en premsa)

127. AHA, lligall 1, plec 6, sense numerar.

128. Jerónimo ZURITA, *Anales de Aragón*, libro IV, cap. XXIX (Ángel CANELLAS, ed., vol. 2, Institución "Fernando el Católico", Zaragoza, 1977, pàg. 532).

129. Flocel SABATÉ, *Història Medieval*, "Història de Piera", Pagès editors, Lleida, 1999, pàgs. 189-192.

130. ACA, Cancelleria, reg. 74, fols. 91v i 85v, respectivament.

131. Flocel SABATÉ, *Vegueries i sotsvegueries de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans - Pagès editors, Barcelona-Lleida (en premsa).

132. Pere CATALÀ - Miquel BRASÓ - Armand de FLUVIÀ, *Castell de Cervelló*, "Els castells catalans", I, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 1990, pàgs. 370-371.

la vila immediatament, només encetar el segle XIV¹³³. La cúpula local demana, en aquestes circumstàncies, centrar tota la jurisdicció a la vila en el batlle, mentre que el veguer s'ocupi de la demarcació, cosa que atorga el mateix monarca¹³⁴ i que es manté posteriorment¹³⁵.

L'apropament del cort amb el veguer viu una altra situació particular a Lleida. La incorporació de Tortosa i Lleida als dominis comtals al segle XII perfilà un tractament especial, de forta ingerència municipal sobre l'exercici judicial que amb el temps encara s'havia remarcat gràcies a l'elevat desenvolupament de les respectives cúpules locals. Aquesta situació en unes de les majors poblacions del país, amb influència sobre un ample territori, fa que Jaume II, en el seu afany per envigorir el propi poder, fixi l'objectiu d'incrementar la presència reial tant a Tortosa com a Lleida, tal i com posa en pràctica només assolir el tron. El 1293¹³⁶ estan obertes les negociacions entorn al disseny institucional a Lleida i els tractes per a integrar en la corona la figura vicarial a Tortosa, culminats el 1294¹³⁷. A Lleida l'acord s'assoleix el 1300, amb la fusió del veguer i el cort¹³⁸.

A diferència dels altres indrets, aquí el cort no desapareix sinó que un mateix oficial ostentarà, com a veguer, la plena representativitat jurisdiccional del rei i, alhora, assumirà l'ofici de cort. La justícia s'imposarà en nom del sobirà, però serà tota les peculiaritats que garanteixen l'intervencionisme dels paers i els prohoms, al llarg del procés i de l'emissió de sentències, perquè regir la jurisdicció a la ciutat correspon a *curia et patiari*¹³⁹. Els dos vessants del *vicarius et curia Ilerde* et *vicarius Pallariensis* s'evidencien quan a la cancelleria reial moltes vegades és sols esmentat com a veguer¹⁴⁰, com es reitera a la segona meitat del segle XIV, mentre que a la ciutat tant ell com el seu lloctinent són referenciats per l'ofici de cort¹⁴¹. Ben a l'inrevés d'allò que hi ha interpretat la historiografia¹⁴², la suma de cort i

133. ACA, Cancelleria, reg. 197, fol. 122v; reg. 231, fol. 67v.

134. ACA, Cancelleria, "Papeles por incorporar", Montblanc, sense numerar.

135. Jordi VALLÈS, Jordi VIDAL, Maria Carme COLL i Josep M. BOSCH, *El Llibre Verd de Vilafranca*, I, Fundació Noguera, Barcelona, 1992, pàg. 219.

136. Rafael GRAS, *La Paheria de Lérida. Organización municipal 1149-1707*, Artes Gráficas Sol & Benet, Lérida, 1911, pàg. 258-279.

137. Flocel SABATÉ, *El veguer i la vegueria de Tortosa i Ribera d'Ebre al segle XIV*, "Recerca", 2 (Tortosa, 1997), pàg. 115.

138. Rafael GRAS y de ESTEVA, *La Paheria de Lérida. Organización municipal 1149-1707*, Artes Gráficas Sol & Benet, Lérida, 1911, pàgs. 324-327.

139. Enrique MUT REMOLA, *La vida económica en Lérida de 1150 a 1500*, Instituto de Estudios Ilerdenses, Lérida, 1956, pàg. 214.

140. ACA, Cancelleria, reg. 1080, fol. 92r, entre altres.

141. APL, Secció Administració de Justícia. Processos de crims A-764, fols. 7r, 14r; A-787, fols. 84r, entre molts altres.

142. Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterránea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 (Barcelona, 1967), pàgs. 220-221.

veguer garanteix a Lleida no pas el domini reial sobre el municipi sinó, en realitat, la participació d'aquest en el sistema processal, en coherència amb la coetània percepció d'una població que presenta les denúncies *en la casa de la Paeria devant los paers*¹⁴³. Amb tot, la singularitat que suposa el sistema lleidatà a partir del segle XIV comporta que comunament hom vagi assumint, a la mateixa ciutat, l'esment de veguer, en detriment del tracte com a cort, que anirà reculant arcaicament en els segles moderns¹⁴⁴.

On el cort manté una més llarga presència singularitzada és a Prats de Segarra. Jaume II hi respecta l'envigorida presència a la vila de tres oficials ostentadors de la representativitat reial -el sotsveguer, el batlle i el cort¹⁴⁵- per la peculiaritat institucional que posa en la mateixa vila la seu del sotsveguer atent a la jurisdicció i el batlle ocupat en el regiment de tot un baiuliu, tal i com també propugnarà Alfons el Benigne. Per això, el 1338 Pere el Ceremoniós s'ha d'adreçar a batlles i corts en dirigir-se als seus oficials a la Segarra¹⁴⁶ i sols la constatació de la inviabilitat del batlliu a mitjan segle XIV¹⁴⁷ portarà les competències del cort a un batlle ja centrat sobre la vila. Poc després, la representativitat reial a Prats de Segarra seguirà la mateixa sort que a Cervera i a Manresa, i batlle i oficial vicarial es sumaran en un mateix funcionari¹⁴⁸.

A la mateixa zona, l'esment de cort ha acompanyat els castlans rurals d'una elevada capacitat jurisdiccional, raó per la que el 1326 a Miralles s'encapçalen les disposicions sota *frater Ferrarius de Sancto Iusto comendator domus sancte Michaelis de Pratis ac dominus castris de Mirallis et Iacobus Ferello de Pratis, castlanus et curia dicti castris*, de la mateixa manera que el 1328 es fa a la Guàrdia Pilosa sota *Berengarius ça Rovira, baiulus Segarrie et Silvarum pro domino rege et Raymundus de Gaver, castlanus et curia castris de Guardia Pilosa*¹⁴⁹. De tota manera, l'assimilació dels drets jurisdiccional als elements específics de la respectiva castlania assegura el contingut sense haver de mantenir un record cada cop més esllangit. Els esments usuals obliden permanentment la condició de cort: quan el mateix Ramon de Gàver registra un deute a la cort del veguer de Manresa és solament esmentat per la seva con-

143. APL, Secció Administració de Justícia. Processos de crims A-764, fol. 8v.

144. Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterrànea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 (Barcelona, 1967), pàgs. 184-185.

145. APPR, Registrum chartularum parrochialis ecclesie Beata Maria Patrorum Sagarra. Tomus secundus, fols. 50v-51r.

146. ACA, Cancelleria, reg. 950, fol. 233v.

147. Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya medieval*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1997, pàgs. 201-202.

148. Flocel SABATÉ, *Vegueries i sotsvegueries de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans - Pagès editors, Barcelona-Lleida (en premsa).

149. ACC, Secció Sant Martí Sesgueioles, Chartularium archivi parrochialis, pàgs. 7, 11.

dició de castlà¹⁵⁰. Abans de cloure la centúria i durant el segle XV fins i tot en referències institucionals s'arracona la denominació¹⁵¹.

En definitiva, al llarg de tot el recorregut i de les diferents casuístiques, el cort, tot i haver assumit les formes romanistes, es veu incapaç de sobreviure en un marc institucional on la delegació territorial reial es vehicula a través de veguers i de batlles i on el perfil institucional regi, al cap i a la fi, deriva de l'entesa entre un monarca que malda per afermar la pròpia posició i un àmbit municipal puixant i delerós d'intervenir en el joc de poder. L'evolució institucional s'emmarca en el permanentment renovat pacte entre el poder municipal i la corona¹⁵², que permet a aquesta afermar i simplificar la presència territorial i al municipi mantenir i accentuar l'ascendent sobre l'oficial reial i, a través d'ell, damunt del mateix poder regi. La pretensió no es dissimula. En tots els casos, el monarca aconsegueix assimilar el cort després de llargues negociacions amb els representants locals¹⁵³ en les que haurà de reconèixer, com es recull a Manresa, el manteniment dels tradicionals *usibus quibus probi homines et universitas civitatis Minorise asserunt se usos fuisse cum curia et castlanis dicte civitatis*¹⁵⁴. Significativament, el monarca aconsegueix recuperar les competències delegades en uns corts propers al municipi i molt sovint privatitzats pels castlans, però la intervenció municipal en el sistema judicial no sols es manté sinó que al llarg del segle XIV encara serà confirmada per la corona tant a Cervera i a Tàrraga com a Lleida¹⁵⁵.

Aquesta inserció en el joc del poder aporta l'adient comprensió dels fets i evita caure en el parany historiogràfic d'interpretar erròniament el desmantellament del cort com l'arribada a un pretès estadi de *control regio del municipio*¹⁵⁶, malgrat que la realitat està enfocant una situació més complexa, amb l'hàbil

150. AHCM, Fons Veguer, llibre de citacions 1323-1328, sense numerar.

151. ACC, Secció Sant Martí Sesgueioles, Chartularium archivi parrochialis, pàg. 62.

152. Flocel SABATÉ, *Ejes vertebradores de la oligarquía urbana en Cataluña*, "Revista d'Història Medieval", 9 (València, 1998), pàgs. 148-153.

153. *Tractavimus et ordinavimus cum paciariis, consiliariis et aliis probos viris civitatis diu el monarca a Lleida* (Rafael GRAS, *La Paheria de Lérida. Organización municipal 1149-1707*, Artes Gráficas Sol & Benet, Lérida, 1911, pàg. 324).

154. AHCM, Arxiu Municipal, Llibre Verd, fol 4r (ed. Marc TORRAS, *El Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1996, pàg. 94); ACA, Cancelleria, reg. 211, fol. 300r (ed.: Ferran VALLS TABERNER, *Dret consuetudinari Manresà*, "Revista Jurídica de Catalunya", XXXIV [Barcelona, 1928] pàg. 175).

155. AHCC, Llibre de Privilegis, fol. 86v (ed.: Max TURULL, Montserrat GARRABOU, Josep HERNANDO, Josep Maria LLOBET, *Llibre de Privilegis de Cervera (1872-1456)*, Fundació Noguera, Barcelona 1991, pàg. 284); AHCT, pergamins, caixa 11, 1383; Rafael GRAS, *La Paheria de Lérida. Organización municipal 1149-1707*, Artes Gráficas Sol & Benet, Lérida, 1911, pàg. 80.

156. Jesús LALINDE, *El "curia" o "cort" (una magistratura medieval mediterránea)*, "Anuario de Estudios Medievales", 4 (Barcelona, 1967), pàgs. 220-221.

escalada municipal sobre els oficials reials¹⁵⁷ a través de l'afermament del discurs regi¹⁵⁸. La societat perfilada sota aquesta dinàmica ja no és la pròpia del cort, el qual resta en la memòria històrica com a testimoni d'un període formatiu allargassat des dels moments de l'expansió comtal fins a les noves perspectives baix-medievals.

157. Flocel SABATÉ, *El veguer a Catalunya. Anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial al segle XIV*, "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", VI (Barcelona, 1995), pàgs. 153-157.

158. Flocel SABATÉ, *El poder reial entre el poder municipal i el poder baronial a la Catalunya del segle XIV*, "XV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (Jaca, 1993)", Gobierno de Aragón, Zaragoza, 1996, pàgs. 327-342.